

◆◆◆ HÁMORI ANTAL

A Miatyánk kéréseinek jelentéstartalma

A magyar nyelvű kurrens szakirodalom áttekintése

„Istenünk [...] azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére.”
(1Tím 2,3–4)

BEVEZETÉS

A Miatyánk Jézus imádsága, és ez önmagában is arra hív, hogy mélyebben foglalkozzunk vele, közelebről is megvizsgáljuk mindazt, amit e mérhetetlen gazdagság – „kimeríthetetlen mélységeivel”¹ – magában rejt.² A Miatyánkot illetően azt is látnunk kell, hogy különösen a (Máté szerinti) 6. kérés (Lukácsnál az 5. kérés) körüli tartalmi kérdések (pl. Hogyan kell értelmeznünk a „vinni” igét?) napjainkban is jelentősen foglalkoztatják a krisztushívőket, mivel „a megfogalmazás magyarázatot igényel”.³ *A Katolikus Egyház Katekizmusa*⁴ 2846. pontjában a „ne hagyj minket kísértésbe jutni” és a „ne engedd, hogy engedjünk a kísértésnek” forma is szerepel. A diskurzus bizonyos nyelvterületeken az alábbiakban idézett hagyományos szöveg megváltoztatását is magával hozta.⁵ A kérdés „megítélésében a szentírástudósok között nincs teljes egység”, és „már az ókorban is eltérő nézetek fogalmazódtak meg”.⁶ Emellett az „ország”, a „mindennapi kenyér”,

¹ FISICHELLA, Rino, *Ajánlás*, in VANNI, Ugo, *Miatyánk. A Jézus által tanított ima* (Az imádság iskolája 8) (ford. Tőzsér Endre; Budapest, Magyar Kurír – Új Ember, 2024) 10.

² Alexander Schmemmann megfogalmazása szerint „a Miatyánknak kimeríthetetlen az értelme”: SCHMEMANN, Alexander, *A Miatyánk*, in *Communio* (2019) 1–2/52 (ford. Görfői Tibor).

³ KOCSIS Imre, „*Ne vigy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme*, in *Kísértés a Bibliában* (A Szent II. János Pál pápa Kutatóközpont kiadványai, Biblikus Kutatócsoport) (szerk. Martos Levente Balázs – Kocsis Imre; Budapest, SZIT, 2023) 87–88; Uő, „*Ne vigy minket kísértésbe!*” *A Miatyánk hatodik kérésének értelme*, in *Communio* (2023) 1–2/33–41, itt: 34.

⁴ *A Katolikus Egyház Katekizmusa. A latin mintakiadás fordítása* (Szent István Kézikönyvek 6) (ford. Diós István; Budapest, SZIT, 2002; a továbbiakban: KEK).

⁵ Lásd pl.: KOCSIS, „*Ne vigy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 86–87.

⁶ Uo. 88–89 (lásd: hivatkozott forrásai, irodalma).

a „megbocsátás” kérésének tartalmi vizsgálata is célszerűnek látszik.⁷ Mindez jelenleg is aktualitást ad annak, hogy különösen a KEK, valamint a kommentár- és szakirodalom vonatkozó részeinek feldolgozása, összefoglaló áttekintése alapján jobban szemügyre vegyük ökumenikus imádságunkat, a Miatyánkot. Ezt az utóbbi években bekövetkezett igen terjedelmes forrásanyag-növekedés is indokolttá teszi.⁸ Ennek körében a következő véleménnyel is találkozunk: a 6. kérés „az, amely manapság leginkább a figyelem középpontjában áll. Sokan »keménynek« ítélik a megfogalmazást, amely azt sugallja, hogy esetleg maga Isten lenne a kísértés kezdeményezője. [...] nem kétséges, hogy a megszokott forma mindenképp magyarázatra szorul.”⁹ E szolgálat során az sem kerülheti el figyelmünket, hogy Joseph Ratzinger, XVI. Benedek is tárgyalja a Miatyánkot *A Názáreti Jézus* című könyvében,¹⁰ ahol ezt olvashatjuk: „és ne vígy minket kísértésbe [...] ennek a kérésnek a megfogalmazása sokak számára megbotránkoztató: Isten talán csak nem visz bennünket kísértésbe!”¹¹

A jelen írásban nem új eredményeket kívánunk felmutatni, csupán a vonatkozó magyar nyelvű kurrens szakirodalom áttekintésére vállalkozunk, továbbá az eredeti szentírási szöveget sem vizsgáljuk, hanem – a Máté és a

⁷ Lásd: pl. Mt 6,33.

⁸ A gazdag szakirodalom köréből lásd pl.: *Communio* (2019) 1–2. sz.: *Az Úr imája (I): „Miatyánk, aki a mennyekben vagy”*; *Communio* (2020) 1–2. sz.: *Az Úr imája (II): „Szenteltesék meg a te neved”*; *Communio* (2021) 1–2. sz.: *Az Úr imája (III): Az Atya országa és akarata*; *Communio* (2022) 1–2. sz.: *Az Úr imája (IV): Kenyér és bocsánat*; *Communio* (2023) 1–2. sz.: *Az Úr imája (V): Óvás a kísértésben – szabadítás a gonosztól*; BASKI Imre, *A keresztény vallási terminológia megjelenése és változatai a kun Miatyánk-fordításokban*, in *A szent domonkos rend és a kunok* (szerk. Barna Gábor; Szeged, MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 2016) 88–101; FEHÉR Bence, *A Miatyánk egy XVI. századi, rovásírással feljegyzett szövegváltozata*, in *Vallástudományi Szemle* (2023) 2/36–52; IVANCSÓ István, *A Miatyánk szövegváltozatai a magyar görög katolikus liturgiában*, in *Athanasiana* (2003) 16/41–74; KOCSIS Imre, *Az Úr imádsága. Exegetikai megfontolások a Miatyánk két változatához (Mt 6,9–13; Lk 11,2–4)*, in *Út, Igazság, Élet. Biblikus Tanulmányok* (szerk. Tarjányi Béla; Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2009) 97–110; Uő, „Ne vígy minket kísértésbe”. *Megfontolások a Miatyánk 6. kéréséhez*, in *Jeromos füzetek* (2019) 115/15–20; *Közelítések a Miatyánkhöz. Értelmezések és tanulmányok az ökumenizmus jegyében* (szerk. Schöck Gyula; Budapest, Schöck ArtPrint Kft., 2022), benne 13 tanulmány széles körű forrásanyaggal, pl. BAÁN István, *A Miatyánk a bizánci liturgiában* 13–18; KAJTÁR Edvárd, *Az Úr imádsága a római egyház liturgiájában* 59–68; KOCSIS Imre, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 69–84; PERENDY László, *A Miatyánk szerepe és jelentősége az ókori egyház életében. Az Úr imádságának kifejtése Tertullianus, Órigenész és Cyprianus műveiben* 147–164; PUSKÁS Attila, *Az imádkozó Jézus és a tanítványok imája* 165–182; a 229–463. oldal között számos könyvemlékkel.

⁹ KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 80.

¹⁰ RATZINGER, Joseph, *A Názáreti Jézus I: A Jordánban való megkeresztelkedéstől a színváltozásig* (ford. Rokay Zoltán; Budapest, SZIT, 2007), *II: A jeruzsálemi bevonulástól a feltámadásig* (ford. Martos L. Balázs; Budapest, SZIT, 2011) I, 117–148.

¹¹ Uo. 142.

Lukács szerinti szöveg különbségeinek vonatkozásait is érintően – az alábbiakban szereplő magyar liturgikus fordításból indulunk ki.¹² Teljes mértékben csatlakozni tudunk Puskás Attilának a *Communio* 2019/1–2. számához írt főszerkesztői előszavában szereplő szándékhoz, amely szerint:

aazzal a reménnyel indítják útjára a Miatyánkról szóló tematikus sorozatot, hogy az Úr imájáról szóló megfontolások segítséget nyújthatnak keresztény hitünk és életünk középpontjának újrafelfedezéséhez, a Fiú-Jézusnak az Atyával való kapcsolatába történő teljesebb bevonódáshoz, a tanítványi, gyermeki, testvéri lelkület tudatosabb elsajátításához.¹³

A MIATYÁNK KÉT SZÖVEGVÁLTOZATA

Mt 6,9–13 (7 kérés = 5 kérés + 2 bővítés):¹⁴

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,

1. szenteltessék meg a (te) neved;
2. jöjjön el az (te) országod,
3. (2.+1) legyen meg az (te) akaratod, (a)mint a mennyben, úgy a földön is.
4. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma; (,)
5. (é)s bocsásd meg (a) vétkeinket, → miképpen (amint) mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; (,)
6. és (És) ne vígy minket kísértésbe,
7. (6. + 1) de (hanem) szabadíts meg a gonosztól.

Lk 11,2–4 (5 kérés):

Atyánk! (Atya!)

1. Szenteltessék meg a neved.
2. Jöjjön el az országod.
3. Add meg a mindennapi kenyerünket minden nap.
4. Bocsásd meg a bűneinket, amint mi is megbocsátunk minden ellenünk vétőnek.
5. És ne vígy minket kísértésbe.

¹² Lásd: *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás* (Budapest, SZIT, 2000).

¹³ Puskás Attila, *Előszó*, in *Communio* (2019) 1–2/2.

¹⁴ Lásd: JAKUBINYI György, *Máté evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 3) (Budapest, SZIT, 2007) 74–76.

Kosztolányi István bibliamagyarázata szerint:

Az Úr a korabeli imaszokásokkal fordul szembe. Sokszor értelmetlen szóhalmazokban látták az ima lényegét, amint ezt az előkerült görög mágiikus szövegek mutatják. Jézus megtanítja hallgatóit a *Miatyánkra*. Az ősegyházban naponta háromszor imádkoztak. Ebben az imában először is az Istent *Atya* szóval illetjük; ez kifejezi az emberek egymásközi testvériségét. Utána hét kérdésben adjuk elő kívánságainkat.

Jézus *valahol* imádkozott, a hagyomány szerint Betánia közelében. Lukács rövidebben hozza a Miatyánkot, csak öt kérdés van benne, Máté hét kérésével szemben; hiányzik nála a harmadik és a hetedik kérdés. Ha a két szöveget összehasonlítjuk, mégis Mátéé látszik egyszerűbbnek.¹⁵

Jakubinyi György megfogalmazása szerint a Miatyánk Máté- és Lukács-féle két változata között van némi eltérés, Máténál az első három kérdés Istenre, az utolsó négy az emberi szükségletekre vonatkozik, Lukács mindkét csoportból az utolsót hagyja el, vagyis a harmadikat és a hetediket, alapjában véve azonban a harmadik kérdés a második bővítése, a hetedik pedig a hatodiké.¹⁶ „Lehet, hogy Máté hétre bővítette ki az eredeti öt kérést, mert a hetes szent számnak és a teljesség kifejezésének számított.”¹⁷

A két szövegváltozat közül az Egyház liturgikus hagyománya Szent Máté szövegét vette át.¹⁸ Kocsis Imre kommentárja szerint a Máténál található többlet az áthagyományozás folyamán, a liturgikus használat közben lett a többi kérdéshez hozzáfűzve; ez természetesen nem jelenti az eredeti jézusi ima meghamisítását, hiszen a többletnek tartott kérések megfelelnek Jézus szándékának.¹⁹ „Az Isten akaratának megvalósulására vonatkozó kérés például ugyanazt a lelkiületet tükrözi, mint Jézusnak a Getszemáni kertben végzett imája (Mt 26,42).”²⁰

Székely János *Az Újszövetség teológiája* című könyvében szintén megemlíti, hogy Máté szövege Lukácséhoz képest továbbfejlesztett változat. „Szabályos szerkezete a szöveg rendszeres liturgikus használatára utal. Lukács csak

¹⁵ KOSZTOLÁNYI István, *Magyarázat*, in *Biblia...* 1130 (vö. Mt 6,7–9) és 1197 (vö. Lk 11,1–2).

¹⁶ Lásd: JAKUBINYI 76.

¹⁷ Uo. Vö. RATZINGER I, 121–122.

¹⁸ Lásd: KEK 2759. pont. „A lit-ba *Mt* változata került, a *Didakhé* 8,2 szerint az ősegyh. is ezt imádkozta (*Mt* 6,9–13)”: DIÓS István, *Miatyánk*, in *Magyar Katolikus Lexikon IX* (szerk. Diós István – Viczián János; Budapest, SZIT, 2004) 106; PERENDY 147; RATZINGER I, 121; VANNI 13.

¹⁹ Lásd: KOCIS Imre, *Lukács evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 2) (Budapest, SZIT, 2007) 268–269.

²⁰ Uo.; vö. KOCIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 72; KOCIS, *Az Úr imádsága...* 101; lásd, PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 174–175; RATZINGER II, 114–128; TARJÁNYI Béla, *Jézus imája a Getszemáni kertben (Márk szerint)*, in *Egység a különbözőségben. A 60 éves Bolberitz Pál köszöntése* (szerk. Rokay Zoltán; Budapest, SZIT, 2002) 217–227.

Atyát említ az ima elején, Máté hozzáteszi, hogy aki a mennyekben vagy, hogy a *πατήρ* kifejezés erősségét tompítsa a zsidókeresztény szóhasználatban.²¹

A MIATYÁNK – A MI ATYÁNK, „AKI A MENNYEKBEN VAGY” MAGYARÁZATA

A Miatyánk az Úr imádsága (Oratio Domini),²² „a közösség »mi-imája«,”²³ „a keresztény ember alapimádsága”,²⁴ szóbeli imádság, amelyre Jézus tanította tanítványait;²⁵ „ez az imádság [Jézus] egész evangéliumának az összefoglalása”.²⁶

Puskás Attila megfogalmazásában:

A Miatyánk imádsága kétségtelenül a tanítványok imája. Ha az »Úr imájának« mondjuk, akkor ezt azért tesszük, mert a tanítványok az Úrtól és Mestertől, Jézustól kapják ezt az imát.

[...] a Miatyánk egyszerre egészen személyes, és ugyanakkor lényege szerint közösségi ima. Akkor is, ha egyedül, rejtekben, az Atyához a szív bensőséges érzületével odafordulva imádkozza a tanítvány, mindig az egyház testvéri közösségének a tagjaként teszi ezt, hiszen testvérei és tanítványtársai közös Atyjához intézi imáját.²⁷

Jakubinyi György kommentárjában olvashatjuk, hogy: „Jézus ugyan többször ajánlja a kitarító, a soha meg nem szűnő imát, de ezen nem a bőbeszédűséget érti, hanem a bizalomban való kitarítást, tehát az imádságos lelkület ébredését.”²⁸ Ferenc pápa ennek megfelelően a következőt írja: „Mind egyénileg, mind közösségileg – az Úr Jézus akarata szerint (vö. Lk 18,1) – szüntelenül, megszakítás nélkül imádkozunk, hogy Isten királyi uralma

²¹ SZÉKELY János, *Az Újszövetség teológiája* (Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2008³) 129.

²² Lásd: pl. KEK 2779., 2783–2784., 2788., 2818. pontok.

²³ RATZINGER I, 117 (vö. uo. 117–118; PERENDY 162).

²⁴ BAÁN 17.

²⁵ Vö. RATZINGER I, 117–120; KEK 2759. pont; KARRIS, Robert J., *Evangélium Lukács szerint, in Jeromos Bibliakommentár II: Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (főszerk. Thorday Attila, szerk. Boros István; Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2003) 161–228, itt: 200–201; KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 267–269; KOCSIS, *Az Úr imádsága...* 98–99; RATZINGER I, 120.

²⁶ FISICHELLA 9 (vö. uo. 10–12, 56).

²⁷ PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 167 és 179; a műben hivatkozva pl. LOHFINK, Gerhard, *A Miatyánk új értelmezésben* (Budapest, L’Harmattan, 2017) 49–56.

²⁸ JAKUBINYI 75. Vö. pl. KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 71; PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 169; VANNI 19–20; VIVIANO, Benedict T., *Evangélium Máté szerint, in Jeromos Bibliakommentár II*, 95–160, 116–117.

terjedjen, s az evangélium minden szeretetre és megbocsátásra vágyó embert elérjen!”²⁹

A Miatyánk tehát a keresztények számára az imádság mintája, Máténál a „hegyi beszéd” része (Mt 6,9–13; vö. Mt 5,7; Jn 16,24), Jézus nyilatkoztatta ki, a legtökéletesebb imádság, „kristálytisztán evangéliumi imádság”,³⁰ a római liturgia szentmiséjében a szentáldozásra készít elő,³¹ a közösség, az összetartozás jele,³² „egy egészen új kapcsolat”,³³ „elsősorban a jelenre vonatkozik, de ugyanakkor a jövőbe is tekint”.³⁴

Jakubinyi György írja:

A Miatyánk Jézusnak, az Istenembernek a lelkéből fakadt, s mint igaz Istennek és igaz embernek megvolt a hagyományos zsidó gondolatvilága. Ezért lehet annyi párhuzamot találni a Miatyánk egyes részei és az Ószövetség között, de sohasem a Miatyánk egészéhez. A tanítványok imáját Jézus fogalmazta meg hagyományos zsidó kifejezésekkel élve, de erre az imára csak a testté lett Ige taníthatott minket. Az ima egészen Jézusé és keresztény ima, amely a beteljesített Törvény, illetve az Evangélium szellemét lehelí.³⁵

A Miatyánkkal Jézus arra tanít, hogy közösen imádkozunk egymásért és a testvérekért (vö. „mi” Atyánk);³⁶ „Jézus saját istenkapcsolatába hív meg”.³⁷ A Miatyánk – ökumenikusan – a kereszténység „jele”, új és örök Szövetség Istennel, az Atyával (Abba),³⁸ a mi Atyánkkal (vö. Kiv 3,5–6). Jézus a „mi Atyánk”, illetve az „Atyánk” megszólítással kinyilatkoztatja nekünk, keresztényeknek, hogy Isten új népe, a kiválasztottság új hordozói vagyunk; e megszólítás ugyanakkor hitvallás is Jézus mellett, Istenhez mint atyához

²⁹ FERENC, *Előszó*, in VANNI 7, vö. uo. 5–6.

³⁰ SZÉKELY 134. Vö. KAJTÁR 66.

³¹ Lásd pl.: DIÓSI DÁVID, *A Miatyánk liturgikus funkciójáról a szentmisében*, in *Communio* (2019) 1–2/61–77.

³² Lásd: DIÓS 106; KEK 2761–2776. pontok; KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 268; KARRIS 201.

³³ Lásd: pl. KEK 2786–2787., 2789–2793., 2799., 2801. pontok.

³⁴ JAKUBINYI 80.

³⁵ Uo. 81.

³⁶ Lásd: DIÓS 106; vö. pl. Róm 14,17.

³⁷ SZÉKELY 129.

³⁸ Vö. Mk 14,36; Róm 8,15; Zsolt 89,27; KOCSIS, *Az Úr imádsága...* 104–106; MARTOS Levente Balázs, *Abba, Atya! A Miatyánk megszólítása Jézus ajkán és az újszövetségi hagyományban*, in *Communio* (2019) 1–2/23–32; NORDHOFEN, Eckhard, *Miféle kenyér? – Micsoda kenyér!*, in *Communio* (2022) 1–2/4–7 (ford. Martos Levente Balázs); PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 176–178; SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, Ludger, *Tekinthető-e Isten anyának?*, in *Communio* (2019) 1–2/3 (ford. Görfföl Tibor); TÜCK, Jan-Heiner, „Az Atya a Fiú nélkül nem lenne Atya”. *Az istenfogalom forradalmáról a Niceai Zsinaton* (325), uo. 33–48.

tartozni életformát, krisztuskövetést is jelent.³⁹ Az Isten Atya szóval illetése kifejezi az emberek egymásközi testvériségét.⁴⁰

Jakubinyi György kommentárja szerint:

Jézus mindig kiemelte, hogy ő egészen sajátos viszonyban áll az Atyával, mert ő az Isten Fia. Ezért sohasem mondja együtt a tanítványokkal, hogy „Atyánk”, hanem „az én Atyám” és „a ti Atyátok” (Jn 20,17). A tanítványokat megtanítja a Miatyánkra, de arról nincs szó, hogy együtt imádkozná velük. De a „mi” Atyánk megszólítás feltételezi a közösséget, mégpedig azokét, akik Isten gyermekeinek tudják magukat, azért bizalommal ejtik ki a szót.⁴¹

Kocsis Imre kommentárjában pedig a következőkről is olvashatunk. Az Ószövetségben és a zsidóságban nem ismeretlen az az elképzelés, hogy Isten „Atya”, a legtöbb ószövetségi helyen azonban Isten az egész nép Atyjaként jelenik meg (MTörv 32,6; Iz 63,16; 64,7; Mal 1,6). Néhány későbbi keletkezésű szövegben Isten az egyének Atyjaként is szerepel (Bölcs 2,16; 14,3), de ez az „egyéni” alkalmazás meglehetősen szórványos. Jézus egészen újszerű módon nevezte Istent Atyjának; az „abba” szót használta, vagyis azt a családi formát, amellyel a kisebb és nagyobb gyermekek szólították meg apjukat. A kifejezés tulajdonképpeni jelentése tehát: „édesapa”. Jézus ezzel a megszólítással juttatta kifejezésre azt a kizárólagos és egyedülálló kapcsolatot, amely őt Istenhez fűzte. A Mk 14,36 megőrizte az eredeti arám formát, mégpedig a Getszemáni kertben elmondott ima bevezető megszólításaként. Az arám kifejezés Szent Pál leveleiben is megtalálható (Gal 4,6; Róm 8,15), de ezekben már nem mint Jézusnak, hanem mint a keresztyéneknek az imája szerepel. A Szentlélek ugyanazt a megszólítást mondatja ki velünk, amelyet maga Jézus használt egészen újszerű módon földi életében. Az a tény, hogy Istent az „abba” szóval szólíthatjuk meg, egyértelműen jelzi, hogy Jézus által mi is részesedtünk az istengyermekség ajándékában. A Lukácsnál található abszolút „Atya” (pater) megszólítás mögött minden valószínűség szerint az arám „abba” szó áll.⁴² A „mi Atyánk” forma azt jelzi, hogy a keresztyének közösségében vagyunk valamennyien Isten gyermekei.⁴³

A Miatyánk első szava az egész evangélium (mint örömhír) foglalata; Istent azért tudjuk az „Atya” néven szólítani, mert emberré lett Fia kinyilatkoztatta nekünk őt, ezt a nevet: *Atya*, „s mert az ő Lelke megismertet minket

³⁹ Lásd: DIÓS 106; KARRIS 200–201; PERENDY 160; RATZINGER I, 123–127; SCHMEMANN 53.

⁴⁰ Lásd: KOSZTOLÁNYI, *Magyarázat* 1130. Vö. KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 75–76.

⁴¹ JAKUBINYI 76.

⁴² KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 269–270; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 77.

⁴³ KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 270; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 77.

vele”.⁴⁴ A zsidók számára a Miatyánk rövideje is újdonság lehetett; a hét, illetve öt kérés sokkal kevesebb, mint a jellegzetesen zsidó imádság, a tizennyolc ima.⁴⁵ A zsidóknál rövid imádság akkor jelenik meg, ha a hívő veszélyes útra indul; Jézus tanítványa mindig úton van, nehéz, veszélyekkel teli úton jár.⁴⁶

Az „aki a mennyekben vagy” szavak az emberi és isteni természet közötti különbséget és távolságot, létmódot jelölik,⁴⁷ „az ég az elsődleges, és a földnek hozzá kell igazodnia”,⁴⁸ a „kítétel” „azt teszi világossá, hogy a bennünket gyermekeivé fogadó Isten a mindenség Ura, aki »atyasága« ellenére sem szűnik meg Urunk és Istenünk lenni”⁴⁹

Kocsis Imre szövegmagyarázata szerint a Miatyánk értelmezésében némi eltérés mutatkozik az exegéták felfogása között; vannak, akik azt az álláspontot képviselik, hogy a kérések mind eszkatologikus jellegűek, azaz a végidőre vonatkoznak. Eszerint az egyes fohászok a következő értelemben szerepelnek: Isten nevének végidőbeli megszentelése, Isten uralmának végleges eljövetele, a végidőbeli kenyér Isten országában (vö. Lk 22,16), bűnbocsánat az utolsó napon, a végidőt megelőző kísértéstől való megóvás. Más biblikusok véleménye szerint ez az értelmezés túlságosan egyoldalú; tagadhatatlan, hogy a második kérés Isten országának végidőbeli megvalósulására vonatkozik, ugyancsak eszkatologikus értelmet lehet adni az Isten neve megszentelését kérő első fohásznak, amely szorosán kapcsolódik a második kéréshez; az utolsó három kérés kizárólagosan eszkatologikus értelmezése viszont már nem annyira egyértelmű, hiszen olyan szükségletekről van ezekben szó, amelyeket a keresztények nemcsak a végső időkben, hanem már a jelenben is igényelnek (Kocsis Imre szövegmagyarázatában ezt a tágabb értelmezést követi).⁵⁰

⁴⁴ Lásd: KEK 2780. pont; DIÓS 106; SZÉKELY 134; VIVIANO 117.

⁴⁵ Lásd: KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 73–75; KOCSIS, *Az Úr imádsága...* 102–103.

⁴⁶ Lásd: DIÓS 107. Vö. KOSZTOLÁNYI, *Magyarázat* 1130.

⁴⁷ Lásd: KEK 2794–2796., 2802. pontok; DIÓS 107; JAKUBINYI 76; PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 169; RATZINGER I, 127; SCHMEMANN 53–54.

⁴⁸ JAKUBINYI 76. Vö. KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 270.

⁴⁹ Uo.; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 77.

⁵⁰ Lásd: KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 269; KOCSIS, *Az Úr imádsága...* 106–107.

A MÁTÉ SZERINTI ELSŐ HÁROM, A LUKÁCS SZERINTI ELSŐ KÉT KÉRÉS MAGYARÁZATA

A Máté szerinti első három kérés „alapjában véve ugyanazt fejezi ki: azt kéri, hogy valósuljon meg Isten uralma (világvégi, eszkatologikus országa)”.⁵¹ Az első kérés, a „szenteltesd meg a (te) neved” a Jézus által kinyilatkoztatott „mi” Atyánk név megszentelésére irányul.⁵²

Jakubinyi György kommentárja szerint:

[a] kérés jelentése tehát ez: Atyánk, add kegyelmedet, hogy parancsaid megtartásával, keresztény életünkkel növeljük tiszteletedet az emberek előtt. Az ember ugyanis csak azért tudja »megszentelni« az Isten nevét, mert Isten már előbb szentnek nyilvánította azt. Ő a szeretet és az irgalom Isteneként mutatkozott meg az üdvtörténet folyamán, s ezzel megszentelte, megdicsőítette nevét az emberek között. Az ember üdvössége tehát Isten nevének megszentelése.⁵³

Kocsis Imre az első kérés vonatkozásában kifejti: a görögben a „megszentelni” (hagiadzó) ige szenvedő szerkezetben áll; ez a zsidó szóhasználat alapján azt jelzi, hogy Isten a cselekvő (passivum teologicum); tehát az Istent kérjük, hogy szentelje meg a nevét. A név viszont nemcsak egyszerű megkülönböztető jel, hanem a személy lényegét fejezi ki, amely mások előtt is nyilvánvalóvá válik. Istennek ez alapján önmagát kell megszentelnie, pontosabban szentként kinyilvánítania. A „szent” (héberül: qados; görögül: hagiosz) szó a Bibliában nemcsak erkölcsi tisztaságot jelöl, hanem Isten „ontológiai” tökéletességét juttatja kifejezésre. Isten „szentsége” az ő nagyságát, fenségét, megközelíthetlenségét, a teremtett világtól való lényegi különbségét (transzcendenciáját) jelenti. A Miatyánkban ennél fogva azt kérjük Istentől, hogy mutassa meg lényének tökéletességét, mutassa meg Isten mivoltát mindenki előtt. Kocsis Imre arra is rámutat, hogy a téma az Ószövetségben is jól ismert: „Szentté teszem nevedet, amelyet gyalázat ért a népek között, amelyet megszenstelenítettek közöttünk. Akkor megtudják a népek, hogy én vagyok az Úr – mondja az Úr, az Isten –, amikor a szemük láttára megmutatom rajtatok, hogy szent vagyok” (Ez 36,23); majd hozzáteszi: az, hogy maga az Isten mutatja meg szentségét, nem zárja ki, hogy ebben az emberek

⁵¹ JAKUBINYI 76; vö. pl. KEK 2857. pont; PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 170, 179–180.

⁵² Lásd: KEK 2803–2804., 2806–2815., 2858. pontok (vö. pl. Jn 17,11); DIÓS 107; DIÓSI DÁVID, *Isten nevének a megszentelése az Emberben. Liturgioteológiai reflexió*, in *Communio* (2020) 1–2/69–78; KARRIS 201; NORDHOFEN 7; PERENDY 160; PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 179; RATZINGER I, 128–130; SCHMEMANN 54–56; VANNI 22–23. Vö. OLÁH Zoltán, *Isten nevének kinyilatkoztatása és megszentelése az Ószövetségben*, in *Communio* (2020) 1–2/5–19.

⁵³ JAKUBINYI 76–77. Vö. pl. „Isten akkor dicsőül meg, amikor Jézus megmossa tanítványai lábát, amikor a kereszten feláldozza önmagát (vö. Jn 13,31)”: SZÉKELY 130.

is közreműködjenek; a közreműködés lényegében azt jelenti, hogy az önmagát kinyilatkoztató Istent elismerik, imádják és akaratának megfelelően élnek. „Az Ószövetség idején Isten a választott nép körében kívánt »szentnek bizonyulni« (Lev 22,32). Az Újszövetség időszakában pedig a keresztényeken keresztül kívánja ugyanezt (Mt 5,16; 1Pét 2,12).”⁵⁴ Puskás Attila írja: „Ha a keresztény ember, s kiváltképp a teológus, helyesen beszél Istenről, akkor ezzel is megszenteli Isten nevét.”⁵⁵

A második kérdés, a „jöjjön el a te országod”⁵⁶ a név megszentelésének útját és feltételének megvalósulását kéri, aminek viszont feltétele a Máté szerinti harmadik kérdés, vagyis az, hogy „legyen meg a te akaratod”, bennünk ugyanúgy, amint a mennyben már megvan („amint a mennyben, úgy a földön is”).⁵⁷ Puskás Attila Romano Guardini-t idézi: „A Miatyánk második kérése a legmélyébe vezet mindannak, ami Krisztus szívének legnyugtalanítóbb gondja.”⁵⁸

Az „ország” Isten akaratát (uralmát) jelenti a földön.⁵⁹ Joseph Ratzinger, XVI. Benedek pápa *A Názáreti Jézus* című könyvében a következőket írja:

„Isten országa” annyit jelent, mint „Isten uralma”, ez pedig azt jelenti, hogy elfogadjuk az ő akaratának mércéjét. Ez az akarat igazságosságot teremt, amelyhez hozzátartozik, hogy Istennek elismerjük a saját jogát, és ebben találjuk meg a jog mércéjét az emberek között. [...] Isten országa a halló szív útján jön el. [...] Jézus az Isten országa személyesen; ahol ő van, ott van „Isten országa”. Így a halló szív kérése a Jézus Krisztussal

⁵⁴ Lásd: KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 270; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 77.

⁵⁵ PUSKÁS Attila, *Előszó*, in *Communio* (2020) 1–2/4.

⁵⁶ Lásd: KEK 2816–2821., 2859. pontok; NORDHOFEN 7; RATZINGER I, 130–131; SCHMEMANN 56–58; TÖRÖK Csaba, „*Keressétek mindenekelőtt az Atya országát!*”, in *Communio* (2021) 1–2/24–36; BALTHASAR, Hans Urs von, *Először Isten országát*, uo. 3–12 (ford. Görfföl Tibor); WERBICK, Jürgen, „*Jöjjön el a te országod!*”, uo. 13–23 (ford. Török Csaba).

⁵⁷ Lásd: DIÓS 107; CSERNAI Balázs, „*Legyen meg a te akaratod!*” (Mt 6,10) – *Isten akaratára Jézus és tanítványai életében*, in *Communio* (2021) 1–2/56–66; KARRIS 201; KERESZTY Rókus, „*Legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is*” – „*Az Isten akaratával egyesített szívben megvalósult Isten országa*”, in *Communio* (2021) 1–2/96–107 (ford. Martos Levente Balázs); MARTOS Levente Balázs, „*Amint a mennyben, úgy a földön is*” – *János evangéliumában*, in *Communio* (2020) 1–2/20–32; NORDHOFEN 7–8; PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 171; PUSKÁS Attila, *Mit és hogyan akar Isten? – Megfontolások a Miatyánk harmadik kéréséről*, in *Communio* (2021) 1–2/79–95; RATZINGER I, 132–134; SCHMEMANN 58–60; VANNI 21 („A »meny nyek« szó Isten saját szférájára utal, hangsúlyozva elérhetetlen valóságát.”), 24–25, 30, 33, 50–51; VIVIANO 117.

⁵⁸ PUSKÁS Attila, *Előszó*, in *Communio* (2021) 1–2/1 [az idézet forrása: GUARDINI, Romano, *Az Úr imádsága*, in Uő, *Az imádság iskolájában* (Budapest, SZIT, 1983) 246, 249–250].

⁵⁹ Lásd: VIVIANO 117; vö. JAKUBINYI 77–78; KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 271; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 78; PERENDY 160–161; TARJÁNYI Béla, *Az örömhír Márk evangélista szerint. A Mk 1,1–15 magyarázata* (Újszövetségi Szentírásmagyarázat) (Budapest, Szent Jeromos Bibliatársulat, 1998) 93–110; TÖRÖK Csaba, „*Mi Atyánk...*” *Posztmodern töprengések*, in *Teológia* (2019) 1–2/95 („az ország kérdése, amely mindig aktív istenuralom”).

való közösség kérése lett, annak a kérése, hogy egyre inkább „eggyé” váljunk vele (vö. Gal 3,28). [...] Isten országát kérni annyit tesz, mint azt mondani Jézusnak: Add, Uram, hogy a tied legyünk! Hass át minket, élj bennünk; gyűjtsd össze Testedben a szétszóródott emberiséget, hogy tebenned minden alá legyen rendelve Istennek, hogy aztán a mindenséget át tudd adni az Atyának, hogy „Isten legyen minden mindenben!” (IKor 15,26–28)⁶⁰

Isten akarata (uralma) a békére, az igazságra irányul (vö. Róm 14,17).⁶¹ „Az utolsó vacsora óta Isten országa az Eucharishtiában is eljön, jelen van közöttünk.”⁶² „Az Úr imájában elsősorban Isten országának végső, Krisztus viszatérésével történő eljövételéről van szó.”⁶³

A Máté szerinti első három kérésnek a tárgya Isten *neve, királysága* (= országa) és *akarata* (uralma).⁶⁴ A harmadik kérés második része („amint a mennyben, úgy a földön is”) nem újat hoz, hanem csak tudatosítja, hogy a „legyen meg a te akaratod” Isten üdvözítő művén, az eszkatologikus üdvösségen (vö. pl. 1Tim 2,3–4; 2Pt 3,9) túl az emberi szívre is vonatkozik, amennyiben az embernek készségessé kell válnia Isten akaratának elfogadására és teljesítésére (vö. pl. Jn 13,34; Lk 10,25–37).⁶⁵ „Az imádság feltételezi, hogy a mennyek országa még nem érkezett el a maga teljességében”, „Isten akaratának földi, evilági megvalósulását várja”, és „feltételez egy bizonyos analógiát a menny és a föld között”.⁶⁶

Puskás Attila meglátása szerint: „A »menny« jelenti az Istennél célba érkező teremtést. De a kifejezés körülírásos alakként jelentheti magát Istent is – ahogy az Isten országának a mennyek országa a szinonimája Máté evangéliumában –, a Szentháromság egy Istent.”⁶⁷ Kereszty Rókus véleménye szerint:

A „menny” az Úr imájában nem az eget jelenti, hanem az Atyaisten mennyei udvarát, az angyalok világát és az emberi nem azon tagjait, akik az angyalokhoz hasonlóan kapcsolódnak be a mennyei liturgiába. [...] Amikor azért imádkozunk, hogy Isten akarata legyen meg a földön úgy, amint a mennyben is, azt kérjük, hogy amint Isten akarata irányít minden jó angyalt, éppen úgy a mi akaratunk is álljon az ő irányítása

⁶⁰ RATZINGER I, 130–131.

⁶¹ Lásd: KEK 2768., 2819., 2860. pontok; Kocsis, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 79; VIVIANO 117.

⁶² KEK 2816. pont.

⁶³ KEK 2818. pont.

⁶⁴ Lásd: Diós 107.

⁶⁵ Lásd: KEK 2822–2827. pontok; Diós 107.

⁶⁶ Lásd: VIVIANO 117. Vö. pl. Kocsis, „*Ne vigy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 87–88 és irodalma.

⁶⁷ PUSKÁS, *Mit és hogyan akar Isten?* 94.

alatt. [...] A Miatyánknak ez a kérése azt is magába foglalja, hogy az Isten országa a mennyben már tökéletesen megvalósult, teljességgel való hozzánk érkezése pedig nem jelent mást, mint a mennyei ország kibontakozását a földön.⁶⁸

Jakubinyi György kommentárjában kifejti, hogy az Isten országának fogalmát (Mt 3,2) helyesebb lenne „Isten uralmával” fordítani, mert nem földi határok közé szorított országról van szó;⁶⁹ álláspontja szerint a görög „baszileia” a héber-arám „malkut”-ot adja vissza, ami királyságot, királyi uralmat jelent; az Ószövetségben sokszor ismétlődik, hogy „Isten király” (lásd: királyi zsoltárok), azaz föltétlen úr. Jézus egész ígehirdetése arra irányul, hogy Isten országlását meghirdesse, erre kell bűnbánattal felkészülni (vö. Mt 4,17), Isten uralmát azonban csak Isten valósíthatja meg. „Jézus személyében közénk jött az Isten országa (Lk 17,20), egyrészt azért, mert ő egészen elismerte az Atya uralmát, másrészt megkezdte a természetfölötti javak kiárasztását”, de a felkínált üdvösséget az embereknek el kell fogadniuk; minél többen, és minél őszintébben fogadják el, annál inkább megvalósul Isten uralma a világban, és annál inkább Isten hasonlatosságára alakul az emberiség; tulajdonképpen ez a kérés tartalma. Jakubinyi György véleménye szerint azoknak is igazuk van, akik a Miatyánk minden kérésében eszkatologikus jelentést akarnak felfedezni; a szóban forgó kérés is arra utal, hogy Isten országa már itt van, kifejti hatását, de a végítéleten fog beteljesedni; a kérés egyéni vallásos jellege az, hogy saját engedelmességünket fejezzük ki vele mindannyiszor, és így mi magunk is egyre jobban Isten országának hordozói leszünk.⁷⁰

Jakubinyi György a harmadik kérés – a „Legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is” – tekintetében a következőket írja: ez a kérés nem szerepel Lukácsnál, talán azért, mert a második kérést ismétli meg más szavakkal; Isten akaratának megvalósulása ugyanaz, mint uralmának beteljesedése; az égben feltétlenül megvalósul Isten akarata; azt kérjük, hogy a földön is így valósuljon meg; Istennel ugyanis csak az emberi szabad akarat helyezkedhet szembe; de úgy is lehet érteni, hogy az valósuljon meg a földön, amit az Isten az égben akar, vagyis a föld igazodjék az éghez, nem fordítva. Isten az ember üdvét akarja (Ez 33,11). Ha megvalósul az Isten akarata, akkor az ember üdvösségre jut. Mivel az akarat szó nem adja vissza az eredetit a maga teljességében, ezért értelem szerint így is lehet fordítani: legyen meg a te tetszésed (a héber: rácon). Isten ugyanis a maga tetszésében, jóakarátában határozta el az üdvösséget. A „mint a mennyben, úgy a földön is” úgy tekinthető, hogy az első három kérést zárja le: úgy szenteltesse meg az Isten

⁶⁸ KERESZTY 103–105.

⁶⁹ Lásd: JAKUBINYI 77–78.

⁷⁰ Lásd: uo. 77.

neve, úgy jöjjön el országa és úgy legyen meg akarata a földön, ahogy mind ez megvalósul a mennyben. Ha erre gondolunk, akkor a Miatyánk kéréseit nem lehet kizárólag világvégi szempontból tárgyalni. Azok már a mostani, földi életünkre is vonatkoznak. Ezt az értelmezést adta már Origenész is (*De oratione*, 26,2). Még inkább érvényes ez, ha arra gondolunk, hogy az imádság elsősorban minket alakít, hiszen Isten szavához és akaratához mérjük magunkat, így amit kérünk, az elsősorban bennünk valósul meg.⁷¹

Kocsis Imre is kifejti, hogy az „Isten országa” (basileia tou theou) kifejezés, amely központi fogalom Jézus igehirdetésében, nem egy lehatárolt területet jelöl, hanem Isten uralmát, amellyel az üdvösség javait kiterjeszti az emberekre (vö. Lk 4,43 magyarázatát). Jézus tanítása szerint Isten üdvösséget hozó uralmának megvalósulása már megkezdődött, mégpedig az ő fellépése által (vö. Mk 1,14–15). Jézus tevékenysége következtében megtört a sátán emberek feletti uralma; ezt jelzik az ördögűzések (Lk 11,20). A tanítványok boldogok, hogy az üdvidő elérkeztének a szemtanúi lehetnek (Lk 10,23–24); Isten uralmának végső beteljesedése azonban még hátravan. A Miatyánkban ezért a végleges és beteljesült istenuralomért imádkozunk, amelyet Szent Pál ezekkel a szavakkal mutat be: „Isten lesz minden mindenben” (1Kor 15,28).⁷²

Székely János hivatkozott könyve szerint: Jézus nem definiálja az Isten, illetve a Mennyek országa fogalmát, mert az mindenki számára közsímet volt; Isten uralma az, amikor és ahol Isten akarata megtörténik itt a földön, amikor és ahol az ő szándéka szerint megújul a világ.

Jézus úgy beszél az Országról, mint ami közel van, már itt van (vö. Mt 11,25), de csak a jövőben teljesül be (vö. Mk 9,1). Jézus megfosztja ezt a fogalmat annak minden nacionalista felhangjától. Isten országa egyszerre az Isten ajándékeként, csodaszerűen születő új valóság, de ugyanakkor erkölcsi értelme is van, az Ő parancsai szerint való életet, az Ő szeretetében létrejövő új emberi közösséget is jelenti. [...] Isten országa a mindennapokban valósul meg.⁷³

A MÁTÉ SZERINTI TOVÁBBI NÉGY, A LUKÁCS SZERINTI TOVÁBBI HÁROM KÉRÉS MAGYARÁZATA

A következő, Máté szerinti négy, Lukács szerinti három kérdésben az emberi lét alapvető testi-lelki szükségait („kenyér”, „megbocsátás”, „megóvás

⁷¹ Lásd: JAKUBINYI 77–78. Vö. pl. 1Tim 2,3–4.

⁷² Lásd: KOC SIS, *Lukács evangéliuma* 271; KOC SIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 78. Vö. 1Tim 2,3–4; KEK 2822. pont.

⁷³ Lásd: SZÉKELY 131.

a kísértéstől”, „szabadítás a gonosztól”) kérjük Istentől, aki a mi Atyánk.⁷⁴ A Miatyánkban a „mindennapi kenyér” egyfelől a nélkülözhetetlen, az élet fenntartásához szükséges minimum-táplálék,⁷⁵ a napi szükséglet, másfelől a messiási (mennyei) lakoma, az Eucharisztia, az Élet Kenyere, Isten Igéje, Krisztus Teste (vö. Mt 22,1–14).⁷⁶ Nüsszai Szent Gergely szavaival:

A kenyér a mai szükségleteket jelöli, az ország a remélt boldogságot. Aki azt mondja, hogy „kenyér”, valamennyi testi szükségletét kifejezi e szóval. Ha tehát e dolgokat kérjük, legyen világos az imádkozó értelme számára, hogy tünékeny dolgokra irányul figyelme, ha ellenben valami olyat kérünk, ami a lélek értéke, legyen világos, hogy könyörgése arra vonatkozik, ami soha nem múlik el és nem ér véget, arra, amit az Úr parancsa szerint elsődlegesen keresnie kell az imádkozóknak, mivel a magasabb rendű szükséglet kielégülésével egyúttal az első is kielégül. „Kérjétek – mondja – az országot és az igazságosságot, s mindezek megadatnak nektek” (Mt 6,33), Krisztus Jézusban, akinek dicsőség és hatalom mindörökkön örökké. Amen.⁷⁷

Kocsis Imre hangsúlyozza, hogy a Lukács-féle változat harmadik kérésétől (Lk 11,3) kezdve a fohászok az emberek szükségleteire (kenyér, megbocsátás, megóvás a kísértéstől) vonatkoznak, amelyek a végleges istenuralomra váró keresztények alapvető szükségletei. Arra is rámutat, hogy Lukács változatában van egy kis eltérés Máté szövegéhez képest; Máté szövege szerint azt kell kérnünk, hogy Isten a szükséges kenyeret „ma” adja meg (6,11), Lukácsnál ellenben a kérés „minden napra” vonatkozik. Kocsis Imre véleménye szerint nem lehet kétséges, hogy Máté megfogalmazása felel meg inkább Jézus eredeti szóhasználatának, viszont a lukácsi változat sem hamisítja meg Jézus szándékát, hiszen itt sem a fölöslegesre, hanem kizárólag a létezéshez szükséges kenyérre irányul az ima, ugyanakkor jobban kifejezésre jut, hogy mindennap szükségünk van Istennek erre az alapvető adományára. „A kérés természetesen nem kizárólagosan csak a kenyérre vonatkozik, hiszen a »kenyér« magába foglalja mindazt, amire a tanítványnak az egészséges emberi

⁷⁴ Lásd: KEK 2805., 2828–2854., 2857. pontok; DIÓS 107; KOC SIS, *Lukács evangéliuma* 271–272; KOC SIS, „*Ne vígy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 88; KOC SIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 75; PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 168.

⁷⁵ Lásd: DIÓS 107; JAKUBINYI 78; KARRIS 201; RATZINGER I, 135.

⁷⁶ Lásd: KEK 2830–2833., 2835–2837., 2861. pontok; JAKUBINYI 78; KARRIS 201; KOC SIS, „*Ne vígy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 88; KOC SIS, *Az Úr imádsága...* 107–109; NORDHOFEN 8–25; PERENDY 156, 161; RATZINGER I, 134–139; VANNI 25–26, 34; VIVIANO 117; *Az Élet Kenyere. Az Eucharisztia ünneplése és teológiája* (Varia Theologica 3) (szerk. Puskás Attila; Budapest, SZIT, 2012) 273 (12 tanulmány).

⁷⁷ NÜSSZAI SZENT GERGELY, „*Mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma*” – *Negyedik beszéd az Úr imádságáról*, in *Communio* (2022) 1–2/(67–)72 (ford. Göröfö Tibor).

élet biztosításához feltétlenül szüksége van. Együttal a »lelki kenyérre«, az Eucharisziára is utalást láthatunk benne.”⁷⁸

Jakubinyi György kiemeli:

A mindennapi kenyérért való imát sem a tudományos, sem a technikai haladás nem tette fölslegessé. Korunkban is sok millió ember ellátása függ az időjárástól, a szervezethez, a nemzetek békéjétől és sok más tényezőtől. Az emberi élet mindig függvénye marad az isteni mindenhatóságnak. Ahhoz is az ő segítségével kell, hogy jóra használjuk fel tudásunkat és technikai eszközeinket.⁷⁹

Azt is megemlítenénk tartjuk, hogy Jézus az éhez, kimerült tömegnek nem mondta azt, amit a kísértőnek a pusztában („Nemcsak kenyérral él az ember [...]”, Mt 4,4; Lk 4,4), hanem megszaportotta a kenyeret, és jóllakatta őket a gabona javával.⁸⁰ Székely János írja: „Akkor imádkozhatjuk hitelesen a Miatyánkhoz ezt a kérését [„Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”], ha megosztjuk a kenyerünket a szegényekkel.”⁸¹

„Az »add meg nekünk« a Szövetség kifejezése is.”⁸² A lélek mindennapi kenyere az Eucharisztia, ugyanolyan fontos, mint a test számára a táplálék; ezért mondta magát Jézus az „égből [mennyből] alászállott [élő] kenyérnek” (lásd: Jézus az élet kenyere – Jn 6,41.51).⁸³

A „bocsásd meg a vétkeinket (bűneinket)”⁸⁴ azt fejezi ki, hogy az ember önmagát nem képes fölmenteni a bűnei alól: szüksége van arra, hogy megbocsásson neki.⁸⁵ Nagyon fontos, és mindkét evangélistánál – Máténál és Lukácsnál is – azonos, hogy előbb meg kell bocsátanunk ahhoz, hogy az Atya megbocsásson nekünk (vö. Mt 6,14–15;⁸⁶ 5,23);⁸⁷ és Márknál is olvashatjuk:

⁷⁸ Lásd: KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 271–272; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 79; Baán István szerint is: „A »kenyér« szó teológiai értelmezése szoros kapcsolatot feltételez az eucharisziával”: BAÁN 16 (vö. uo. 17 és KAJTÁR 62).

⁷⁹ JAKUBINYI 78.

⁸⁰ Lásd: DIÓS 107; SZÉKELY 132.

⁸¹ SZÉKELY 132.

⁸² KEK 2829. pont.

⁸³ Lásd: DIÓS 107; Jn 6,22–65: Beszéd az élet kenyéréről.

⁸⁴ Lásd: JAKUBINYI 78; KOCSIS, *Lukács evangéliuma* 272.

⁸⁵ Lásd: DIÓS 107; KEK 2838–2841. pontok; RATZINGER I, 139–142; BALTHASAR, Hans Urs von, *Hogyan bocsáts meg Isten?*, in *Communio* (2022) 1–2/73–84 (ford. Görföl Tibor).

⁸⁶ „Mt 6,14–15 rövid jézusi mondást csatol a Miatyánkhoz. Párhuzamos Mk 11,25–26-tal, ahol más összefüggésben áll. Ismét kiténik Máté szerkesztői eljárása: Mivel a Miatyánk végén a megbocsátásról volt szó, még egy felhívást ad a megbocsátásról, s újra megerősíti, hogy az isteni megbocsátás előfeltétele az, hogy mi is gyakoroljuk a megbocsátást”: JAKUBINYI 81

⁸⁷ Lásd: KEK 2838., 2840., 2862. pontok; DIÓS 107; JAKUBINYI 79; KOCSIS, *Az Úr imádsága...* 98; PERENDY 161; RATZINGER I, 139–140 (Lk 23,34 is).

„amikor imádkozni készültök, bocsássatok meg, ha nehezteltek valakire, hogy mennyei Atyátok is megbocsássa bűneiteket” (Mk 11,25).⁸⁸

Jakubinyi György kommentárjában ír arról, hogy a „bocsásd meg a vétkeinket (bűneinket)” a görög eredeti szerint azt jelenti, hogy „engedd el adósságunkat”.⁸⁹

Ez a kifejezés zsidó környezetben tartozást, adósságot jelentett, de átvitt értelemben bűnt is. Zsidó szemléletben a bűn olyan adósság, amellyel Istennek tartozunk, mert fizetni kell érte. Ezt a jelentést világossá teszi a szívtelen szolgáról szóló példabeszéd (18,23–25). Lukács a párhuzamos helyen „adósság” helyett (Lk 11,4) a „bűnök” szót használja, de ugyanakkor ragaszkodik Jézus eredeti arám kifejezéséhez, azért a közvetlen folytatásban már ő is adósságot említ: mi is elengedjük azoknak (ti. az adósságot), akik tartoznak nekünk.⁹⁰

Jakubinyi György arra is kitér, hogy Jézus szerint az isteni megbocsátás előfeltétele az, hogy mi is bocsássunk meg egymásnak; miként írja, az Ószövetség is tudta, hogy Isten csak annak bocsát meg, aki maga is kész megbocsátani embertársának: „Bocsásd meg embertársadnak, ha vétett, s akkor, ha imádkozol, a te bűneid is bocsánatot nyernek” (Sir 28,2). Máté a feltételt azzal is kiemeli, hogy múlt időt használ: „miképpen mi is megbocsátottunk”; azért merjük kérni az isteni bocsánatot, amely mindig ingyenes, mert már teljesítettük Jézus felhívását, hogy bocsássunk meg egymásnak; az már csak árnyalati különbség, hogy a görög szöveg az egymás közti viszonylatban is „elengedést” említ, Lukács pedig azokat említi, akik „nekünk tartoznak”, és jelen időt használ, mert azt fejezi ki, hogy „készek vagyunk megbocsátani”. Jakubinyi György véleménye szerint nem szükséges magyarázni, hogy az ilyen ima és az ilyen feltétel mennyire hozzájárulhat a belső őszinteséghez és az egymás közti kapcsolat rendezéséhez; a háttérben pedig fel lehet ismerni az egyetemes szeretet parancsát.⁹¹

Kocsis Imre is rámutat arra, hogy a bűnbocsánatra vonatkozó kérés megfogalmazásában is van némi eltérés Máté, illetve Lukács változata között; Máténál a kérésben az „adósságok” (ofeilemata), a kéréshez kapcsolódó feltételben pedig az „adósaink” kifejezés szerepel: „Engedd el adósságainkat, miképpen mi is elengedjük azokat adósainknak” (Mt 6,12); Lukácsnál a mondat

⁸⁸ Lásd: KOCISIS, *Lukács evangéliuma* 272; BALTHASAR, *Hogyan bocsát meg Isten? 78–79*.

⁸⁹ Lásd: JAKUBINYI 78. „»Bocsásd meg vétkeinket.« [...] az imának ez a mondata szó szerint azt jelenti: Engedd el adósságainkat. A bűn adósságnak nevezése Jézus korában ismert volt, ő maga pedig megrázó erővel szól erről abban a példabeszédében, amelyben két adóst említ: az egyik tízezer talentummal, a másik száz dénárral tartozott (vö. Mt 18,24)”: ERDŐ Péter, *A megváltás katolikus értelmezéséről*, in *Magyar Sion* (2024) 2/210.

⁹⁰ JAKUBINYI 78.

⁹¹ Lásd: JAKUBINYI 79.

második felében szintén az „adósaink” kifejezés szerepel, magában a kérésben viszont a közismertebb „bűneink” (hamartiasz hémón) szó. Ez esetben is Máté változata az, amely jobban visszatükrözi az eredeti arám megfogalmazást; az arám nyelvben ugyanis a „toba” főnév elsősorban, vagyis eredeti értelmében „adósságot” jelent, és csak másodlagos értelme a „bűn”. Az eredeti jelentés sajátos fényt vet a bűn valóságára: adósok maradunk Istennel szemben; nem használjuk vagy rosszul használjuk az Istentől kapott adományokat; a sajátos szóhasználat emlékezetünkbe idézi a szívtelen szolgáról szóló példabeszédet, amelyben a szolga az „adósság” elengedését kéri (Mt 18,23–35).⁹²

Kocsis Imre kommentárjában is olvashatunk arról, hogy egyedül ennél a kérésnél találunk utalást a mi magatartásunkra, amely nélkül nem valósulhat meg az, amit kérünk; a kiegészítést nem úgy kell értenünk, hogy a mi cselekvésünk kötelezné Istent bűneink megbocsátására; sokkal inkább Isten irgalmának tudata az, amely arra sarkall minket, hogy mi is megbocsássunk embertársainknak; ha ez nem történik meg, mi sem számíthatunk többé bocsánatra; szépen szemlélteti ezt a szívtelen szolgáról szóló példabeszéd (Mt 18,23–35), amelyben a király a kezdeményező, aki elengedi szolgájának az adósságot; mivel a szolga nem hajlandó ugyanezt tenni szolgatársával szemben, a király is visszavonja az adósság elengedését. Kocsis Imre meglátása szerint a Miatyánk egészét figyelembe véve így fogalmazhatunk: Isten Atya mivoltából következik a bűnbocsánat lehetősége; ugyanakkor Isten Atya mivoltának szükségszerű következménye a keresztyének közötti testvériség; csak az számíthat Isten atyai magatartására, aki a testvériség szellemében él.⁹³

Székely János megfogalmazása szerint: „A mi megbocsátásunk a feltétele annak, hogy elnyerjük Isten megbocsátó kegyelmét. Csak akkor kérheti valaki hitelesen Isten bocsánatát, ha már ő maga is megbocsátott másoknak.”⁹⁴

Az „amint mi is megbocsátunk”⁹⁵ tekintetében ugyanakkor látnunk kell, hogy Isten irgalmasabb, nagylelkűbb nálunk; e mellékmondat helyes értelemben vett kölcsönösséget feltételez, eszerint „kapcsolat van aközött, ahogyan mi bánunk egymással, és ahogyan Isten bánik velünk, de ez nem jelent pontosan egyenes arányt” (vö. Mt 18,21–35; 20,1–16).⁹⁶ Jakubinyi György így ír erről: „A kérés második része nem helyezi egyenlő rangra az isteni és az emberi megbocsátást. Ez világosan kitűnik az előbb említett példabeszédből

⁹² Lásd: Kocsis, *Lukács evangéliuma* 272; Kocsis, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 79–80.

⁹³ Lásd: Kocsis, *Lukács evangéliuma* 272; Kocsis, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 80.

⁹⁴ SZÉKELY 133.

⁹⁵ Lásd: KEK 2842–2845. pontok.

⁹⁶ Lásd: VIVIANO 117.

is: a szívtelen szolga adóssága urával szemben államadósság méretű, míg a szolgatársáé vele szemben csupán kis összeg (vö. 18,23–35).⁹⁷

„A megbocsátás az Isten gyermekeinek Atyjukkal és az embereknek egymással való kiengesztelődésének alapvető föltétele.”⁹⁸ Kommentáriródmalmi megfogalmazás szerint: „Felelősek vagyunk azért, hogy utánozzuk Istent, és kövessük vezetését a megbocsátásban. A megbocsátás társadalmi szükséglet, ha a társadalom nem akarja, hogy az emberek felgyülemlett egymás iránti sérelmei megbénítsák a működését.”⁹⁹ „Az olyan tanítványoknak, akik elzárkóznak attól, hogy minden egyes ellenük vétkezőnek megbocsássonak, nincs helyes képük Jézus Istenéről, aki mindenkihez irgalmas (6,35–36).”¹⁰⁰

A „ne vígy minket kísértésbe”¹⁰¹ kérdésben a „kísértés” próbatételt jelent,¹⁰² amelyben megmutatkozik az emberi gyöngeség.¹⁰³ Jézus egészen magára vette ezt a gyöngeséget, és hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett (vö. Mt 4,3; Zsid 4,15 – a bűntől azonban mentes maradt).¹⁰⁴ A Miatyánk e szavaival Jézus példája és bátorítása nyomán kérjük az erőt Istentől a próbatételekhez, hogy ki tudjunk tartani a kísértésben (ellenálljunk a csábításnak),¹⁰⁵ valamint kérjük az őszinte hitet, hogy ne kísértjük Őt a kereszténység farizeusi – képmutató – módján (vö. Mt 22,18; 1Kor 10,9).¹⁰⁶

Jakubinyi György a hatodik kérdés vonatkozásában a következőket írja: első hallásra a kérdés azt a látszatot kelti, hogy Isten maga kísért; a Jakablevélben azonban ezt olvassuk: „Senki se mondja, aki kísértést szenved: »az Isten kísért«, mert az Istent nem lehet rosszra csábítani, és ő sem csábít rosszra” (Jak 1,13). Miről van tehát szó? Ismét csak az őszövetségi szemlélet alapján érthetjük meg a szöveget. Szentírási szóhasználat alapján „kísérteni” annyit jelent, mint próbára tenni, kipróbálni. Ezt írja a Ter 22,1 Ábrahám

⁹⁷ JAKUBINYI 79.

⁹⁸ KEK 2844. pont; lásd: uo. 2845. pont.

⁹⁹ VIVIANO 117.

¹⁰⁰ KARRIS 201.

¹⁰¹ Lásd: KEK 2846–2849., 2863. pontok; RATZINGER I, 142–145. Vö. pl. PERENDY 161 („*ne patiaris induci nos in temptationem*”, vagyis: »És ne engedd, hogy kísértésbe kerüljünk!«” – Cyprianus, *De dominica oratione*).

¹⁰² Isten sem nem kísért, sem nem kísérhető a rosszra (vö. Jak 1,13); DIÓS 107; JAKUBINYI 79–80; „Az őszövetségi felfogás szerint természetes, hogy Isten próbának veti alá az igazakat, hogy hűségükről megbizonyosodjon (vö. Ter 22,1; Kiv 16,4; MTörv 8,2.16). [...] (Sir 2,1) [...] (Zsolt 26,2). [...]”: KOCSIS, „*Ne vígy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérdésének értelme* 90–91; KOCSIS, *Az Úr imádsága...* 109–110; RACS Csaba, *Próbatétel és bűnbevitel az Őszövetségben*, in *Communio* (2023) 1–2/4–11 (és irodalma); RATZINGER I, 142–145.

¹⁰³ Lásd: DIÓS 107; KOCSIS, *Lukács evangéliuma 272–273*; KOCSIS, „*Ne vígy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérdésének értelme* 88–92 és irodalma.

¹⁰⁴ Lásd: DIÓS 107.

¹⁰⁵ Lásd: KEK 2846–2848. pontok.

¹⁰⁶ Lásd: DIÓS 107; 1Kor 10,9; KEK 2846–2849. pontok.

áldozatáról: „Isten megkísértette Ábrahámot”; a történetből kiderül, hogy próbatételről van szó. Pál apostol biztosít, hogy „hűséges az Isten, erőnkön felül nem hagy megkísérteni, hanem a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy kibírjátok” (1Kor 10,13). Ha tehát elbukunk, Isten nem hibás, egyedül miénk a felelősség. Az a tudat viszont, hogy elbukhatunk, félelmet kelt, ezért kérjük, hogy Isten ne tegyen próbára bennünket. Azt sem szabad gondolni, hogy a próbatétel valamilyen külön isteni beavatkozás volna. Mivel az ember erkölcsi lény, és szabadon dönt, az élet eseményei állandóan döntés és választás elé állítják, és a kísértés ezekből adódik; főleg azért, mert az embernek ösztönei és szenvedélyei is vannak, és azok a múlt értékekbe akarnak belekapaszkodni. Jézus maga is átment a kísértésen messiási küldetésével kapcsolatban (Mt 4,1–11), és ilyen figyelmeztetést is adott: „Virrasszatok és imádkozzatok, nehogy kísértésbe esetek” (Mt 26,41). A kísértés arra ösztönöz, hogy elforduljunk Istentől, az ima pedig a felé fordulás kifejezése, tehát benne van az orvoslás. A Miatyánk kérését tehát így lehet megfogalmazni: Ne engedd, hogy elszakadjunk tőled! Jakubinyi György arra is rávilágít, hogy mivel Máténál a Miatyánk eszkatologikus vonású is, a hatodik kérdésben a kísértés jelentheti a világvégi nagy megpróbáltatást is; erről mondta Jézus, hogy „ha nem rövidülnének meg azok a napok, nem menekülne meg egyetlen ember sem” (24,22); így a kérés a mindvégig való kitartásra is vonatkozik.¹⁰⁷

Kocsis Imre kommentárja szerint is a lukácsi változat utolsó kérése a kísértéstől való megóvásra irányul; az Ószövetségben a „kísértés” (héberül: massa; görögül: peiraszmosz) szó próbatételt jelent, amely elé Isten állítja a hívőket, hogy hitükről és hűségükről megbizonyosodjon (vö. Ter 22,1; Kiv 16,4; MTörv 8,2.16); és néha maga az ember kéri a próbát: „Vizsgálj meg Uram és tégy próbára engem!” (Zsolt 26,2) Kocsis Imre arról is ír, hogy az Újszövetségben a „kísértés” szó már nem csak egyszerű próbatételt jelent; Jézus a Getszemáni kertben így buzdítja tanítványait: „Imádkozzatok, hogy kísértésbe ne kerüljétek” (Lk 22,40.46); a „kísértés” olyan valóságot jelent itt, amely a tanítványi létet veszélyezteti, vagyis az elpártolást; véleménye szerint ugyanez az értelme a kérdéses szónak a Miatyánkban is. Eszerint tehát az imádkozó elsősorban nem a mindennapi életben előforduló, kisebb bűnöket előidéző kísértések távol tartását kéri, hanem attól a „végzetes” kísértéstől való megóvást, amely a hittől való eltávolodást eredményezi. A megfogalmazás alapján felvetődik a kérdés: hogyan vihetné Isten az elpártolás veszélyébe Jézus tanítványát? Kocsis Imre e tekintetben a következőkre mutat rá: tudnunk kell, hogy a bibliai világnépek mindent Istenre vezet vissza,

¹⁰⁷ Lásd: JAKUBINYI 79–80.

nem különböztet közvetlen előidézés és megengedés között, a kísértés esetében csak megengedésről lehet szó; több újszövetségi szöveg is világossá teszi, hogy a kísértés közvetlen előidézője a sátán, aki az emberek Istentől való eltávolodását munkálja (1Tessz 3,5; 1Kor 7,5; 1Pt 5,5–9; Jel 2,10); tevékenysége azonban nem teljesen független, hanem Isten felügyelete alatt áll. A Jak 1,13 szembeszáll azzal a helytelen felfogással, amely a kísértést közvetlenül Istennek tulajdonítja: „Senki sem mondja, aki kísértést szenved: »az Isten kísért«, mert az Istent nem lehet rosszra csábítani, és ő sem csábít rosszra.” Más szövegek viszont azt jelzik, hogy Isten a benne bízóknak megadja a szükséges segítséget ahhoz, hogy a kísértés idején helyt tudjanak állni: „Ért hozzá az Úr, hogy az Isten szerint élőket kiragadjon a kísértésből” (2Pt 2,9); „Hűséges az Isten, erőtkön felül nem hagy megkísérteni, hanem a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy kibírájátok” (1Kor 10,13).¹⁰⁸

A kommentáriródalomban a „ne vígy” jelentéstartalmának megfogalmazásaként a „ne engedd, hogy elvesszünk a végső ítéletkor” és a „ne engedd, hogy elbukjunk a kísértés idején” is megjelenik, lévén Isten nem kísért rosszra, legfeljebb próbára tesz.¹⁰⁹ Ilyen értelemben „a kísértés mindig rossz”, „a tanítványok azért imádkoznak, hogy az őket mindig szerető Isten őrizze meg őket a keresztény Úttól való elpártolástól” (vö. Lk 22,39–46).¹¹⁰

Székely János kiegészíti a gondolatot: „Akkor kéri valaki hitelesen a kísértésekben az oltalmat, ha maga nem megy bele bűnre csábító helyzetekbe, ha maga is megküzd a kísértésekkel.”¹¹¹ Kocsis Imre megfogalmazása szerint pedig „a Miatyánk 6. kérése nem más, mint a saját korlátozottságának és esendőségének tudatában élő tanítvány segélykiáltása. S ez a segélykiáltás a 7. kérésben folytatódik, és jut még erőteljesebben kifejezésre.”¹¹²

¹⁰⁸ Lásd: KOC SIS, *Lukács evangéliuma* 272–273. Vö. pl. KOC SIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványi imája* 80–81; KOC SIS, *Az Úr imádsága...* 110; RATZINGER I, 145.

¹⁰⁹ Lásd: VIVIANO 117; vö. pl. KEK 2849. pont; KOC SIS, „*Ne vígy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 89; NORDHOFEN 23–25.

¹¹⁰ Lásd: KARRIS 201; KOC SIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványi imája* 80–81; „ne engedd, hogy kísértésbe essünk’ [...] ne engedd, hogy elbukjunk a kísértésben [...] A Biblia azonban gyakran egyszerűen fogalmaz, és a másod-okokat kihagyva mindent Istenre vezet vissza”: SZÉKELY 133. ¹¹¹ SZÉKELY 133.

¹¹² KOC SIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványi imája* 81; KOC SIS, „*Ne vígy minket kísértésbe!*” *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 40. A kísértés témájához lásd még: *Az ember krízise: vágyódás és megkísértettség között. Antropológiai reflexiók a teológiában* (Varia Theologica 4) (szerk. Puskás Attila – Perendy László; Budapest, SZIT, 2013) 335 (17 tanulmány); *Kísértés a Bibliában* (A Szent II. János Pál Pápa Kutatóközpont Kiadványai, Biblikus Kutatócsoport) (szerk. Martos Levente Balázs – Kocsis Imre; Budapest, SZIT, 2023) 137; KABAI Sára, *Isten mint kísértő*, in *Communio* (2023) 1–2/12–23; MARTOS Levente Balázs, *A Jézus megkísértéséről szóló evangéliumi szövegek*, uo. 24–32; TARJÁNYI, *Az örömhír...* 57–92; VANNI 28–30, 35–36.

A „szabadíts meg a gonosztól”¹¹³ kérés részben visszautal az előző kérésre, amennyiben a „gonosz” a kísértő (egy külső, a személytől független létező, aki el akarja szakítani az embert Istentől);¹¹⁴ másrészt az emberben magában is jelen van a „gonosz”, és ez a gőg, ami minden bűn alapja és kiindulópontja, és amitől az ember önmagától szintén nem képes megszabadulni.¹¹⁵

Ezt a kérést nem találjuk Lukácsnál. Lényegében benne van a hatodik kérésben, mert a „rossz”, a „gonosz” nem más, mint elfordulás Istentől. [...] a „gonosz” jelenthet gonoszságot, gonosz személyt vagy a sátánt. A lehetőségek nem változtatnak a kérés értelmén. Valószínű, hogy a jelentésbe beletartozik a fizikai, az erkölcsi rossz és a sátán kísértő hatalma is. A világban tapasztalható rosszban van valami titokzatosság. Pál apostol egyenesen a „gonoszság titkáról” beszél (2Tesz 2,6). Másutt is figyelmeztet: „Öltsétek fel az Isten fegyverzetét, hogy a sátán cselvetésének ellenállhassatok”, s ezen többet ért, mint a „vér és a test kísértésén” (Ef 6,13).¹¹⁶

Joseph Ratzinger a következőket írja:

Az utolsó kéréssel visszatérünk az első háromhoz: amikor a gonosz hatalmából való szabadulásért fohászkodunk, végső soron Isten országát kérjük, azt kérjük, hogy egyek legyünk akarataival, hogy szenteltessek meg az ő neve. A különböző korok imádkozói azonban még tágabban értelmezték a kérést. A világ ínségei közepette azt is kérték Istentől, hogy fékezze a „rosszat”, amely a világot és életünket pusztítja. [...] Igen, szabad, sőt kell az Urat kérnünk azért is, hogy minket, a sokszor szenvedő embert és népet megszabadítsa a szorongatásoktól, amelyek majdnem elviselhetetlenné teszik az életet.¹¹⁷

¹¹³ Lásd: KEK 2850–2854. pontok; RATZINGER I, 145–148.

¹¹⁴ Lásd: KEK 2851–2854., 2864. pontok; KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 81; NORDHOFEN 24–25.

¹¹⁵ Lásd: DIÓS 107; KEK 2850–2854. pontok; KOCSIS, „*Ne vígy minket kísértésbe*” – *A Miatyánk hatodik kérésének értelme* 92. Vö. „Ez szinte biztosan a Gonoszra, az ördögre, a megszemélyesített gonoszra vonatkozik”: VIVIANO 117.

¹¹⁶ JAKUBINYI 80. Vö. KOCSIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 81; VANNI 34–35.

¹¹⁷ RATZINGER I, 147. A „rossz” („gonosz”) témájához lásd pl.: MEZEI Balázs Mihály, *A rossz problémája*, in *Communio* (2023) 1–2/42–55; VINCZE Krisztián, *Emberi létünk a bonum és a malum feszültségében. Az erkölcsi rossz jelentése és eredése Bernhard Welte filozófiájában*, uo. 56–65; GÖRFÖL Tibor, „*Mi vagyunk a testük*” – *A személyes gonosszal vívott küzdelem a patrisztikus irodalomban*, uo. 66–78; PATSCH Ferenc, *A „strukturális bűn” jelensége, fogalomtörténete és teológiai távlatai*, uo. 79–98.

A MIATYÁNK ÉS A DOXOLÓGIA

A kérések magyarázatának említettek szerinti áttekintését követően hozzátehetjük, hogy a liturgikus gyakorlat az Úr imádságát igen korán dicsőítéssel (doxológiával) zárta – „Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Amen.” –, ami „bennfoglalt értelemmel megismétli a mi Atyánkhoz intézett első három kérést: nevének megdicsőítését, Országának eljövételét és üdvözítő akaratainak hatalmát. Ez az ismétlés azonban az imádás és a hálaadás formájában történik, mint a mennyei liturgiában.”¹¹⁸ „Isten uralma, hatalma és dicsősége megnyilvánul már ezen a földön, de teljességében az eljövendőben fog megmutatkozni.”¹¹⁹

Székely János könyvében olvasható, hogy a Miatyánk végén szereplő doxológia a legrégebb szöveggyűjteményben nem szerepel, az evangélium eredeti szövegében nem volt benne, de már igen korán hozzáfűzték a Miatyánkhoz ezt a szöveget, vagy más hasonló doxológiát.¹²⁰

ZÁRÓ GONDOLATOK

„Istentől kapott szavakkal imádkozunk Istenhez, amikor a Miatyánkot imádkozzuk, mondja Szent Ciprián.”¹²¹ „A Miatyánk az isteni szeretet vigaszának és megtartó erejének a hordozója is.”¹²² „Az Egyház mindig az Atyához imádkozik Jézus Krisztus által a Szentlélekben, és ennek mibenlétére Jézus nemcsak elméletben tanítja meg közösségét, hanem a konkrét szavakat, magát az imát is átadja mint teljesen sajátját.”¹²³ „A Miatyánk mindenkor Jézus-ima, [...] a vele való közösség felől tárul fel számunkra. Mi az Atyához imádkozunk, aki a mennyekben van, akit Fia révén ismerünk; és így a kérésekben mindig Jézus van a háttérben.”¹²⁴ „Mivel a Miatyánk Jézus-ima,

¹¹⁸ Lásd: KEK 2760., 2855–2856., 2865. pontok; „Zsidó szokás volt, hogy az imádságot rövid dicsőítéssel zárták. Ezt vette át az ősegyház is. (vö. pl. 1Krn 29,11) [...] A »mindörökké« vagy »örökkön örökké« ószövetségi kifejezés, amelyet úgy is lehet érteni, hogy »egyik világtól a másikig«”: JAKUBINYI 80; KAJTÁR 65–66; KOC SIS, *A Miatyánk: Jézus és tanítványai imája* 71.

¹¹⁹ JAKUBINYI 80.

¹²⁰ SZÉKELY 134. Vö. pl. KOC SIS, *Az Úr imádsága...* 101.

¹²¹ RATZINGER I, 119.

¹²² KAJTÁR 64. Vö. RATZINGER I, 123.

¹²³ KAJTÁR 66.

¹²⁴ RATZINGER I, 122.

szentháromságos ima: Krisztussal imádkozunk a Szentlélek által az Atyához.¹²⁵ „Jézus saját istenkapcsolatába hív meg.”¹²⁶

A fentiekben foglaltakkal – a Bevezetésben említett okok miatt és célok érdekében – hozzá szerettünk volna járulni a Miatyánkra vonatkozó magyarázatok bemutatásához, hogy jobban megérthessük, megéljük közös imádságunkat,¹²⁷ Isten akaratát, irgalmas szeretetét kérve (vö. pl. Mt 26,42; 1Tim 2,3–4; Zsid 10,4–9).¹²⁸ Puskás Attila megfogalmazása szerint:

A Miatyánk imádság szavainak és lelkületének elsajátítása szerves része annak a tanulásnak, melynek révén a tanítvány eljuthat arra a nagyobb életszentségre, melynek alaphangját a nyolc boldogmondás adja meg (Mt 5,3–12), s mely a szív tisztaságára ügyelő (5,17–6,4; 6,16–18), az ellenségszeretetben kicsúcsosodó (5,43–48) és a gyermeki bizalomban megmaradó (6,19–34) tanítványi magatartásban valósul meg.¹²⁹

Kereszty Rókus szavaival élve:

Nemcsak Isten kívánja az Ország teljes kibontakozását a földön, hanem mindenki a mennyben, hiszen mindannyiuk akarata tökéletesen Istenre hangolódott. Izgatottan várják érkezésünket, mert jelenlétünk nélkül (vagyis mindazok jelenléte nélkül, akik a mennyben lesznek), nem tökéletes az Isten országa és a saját örömük. De már most is, itt a földön, tagjai vagyunk Krisztusnak, és kapcsolatban vagyunk a boldogokkal: velük uralkodunk, amikor szívvel-lélekkel elmélkedünk; velünk uralkodnak és harcolnak értünk, közbenjárásukkal. Osztozunk örömeinkben, ők pedig osztznak szenvedéseinkben. Az ünnep végső, nagy napján mindannyian eggyé válunk a tökéletes emberrel, Jézus Krisztussal.¹³⁰

¹²⁵ Uo. Vö. „Isten ránk vonatkozó akaratának végső célja a Krisztus fiúságában való kegyelmi részesedésünk a Szentlélek által: közösség az Atyával a Fiú által a Szentlélekben”: PUSKÁS, *Mit és hogyan akar Isten?* 83 és 94–95. A szentháromságtani vonatkozásokhoz lásd pl.: KEK 232–267., 1077–1112. pontok; MÜLLER, Gerhard Ludwig, *Katolikus dogmatika. A teológia tanulmányozásához és alkalmazásához* (szerk. Puskás Attila, ford. Hegyi Márton; Budapest, Kairosz, 2007) 397–459; CHVÁLA Márton Tibor, *A Filioque-vita hagyományos apológiája. Az ökumenikus párbeszédet megelőző egyháztörténeti érvek áttekintése*, in *Magyar Sion* (2024) 2/213–224; KERESZTY 99–101. Puskás Attila az Úr imájának második és harmadik fohásza tekintetében írja: „E mélységek Krisztus és a Szentháromság titkába nyúlnak”: *Communio* (2021) 1–2/2.

¹²⁶ SZÉKELY 129.

¹²⁷ Török Csaba írja: „Meg kell tennünk mindent, hogy Isten atyaságának az üzenete ne csak eljusson minden emberhez, de mindegyikük előtt megmutassa szépségét, jóságát, értelmességét” – TÖRÖK 104.

¹²⁸ Részletesen lásd: PUSKÁS, *Mit és hogyan akar Isten?* 81–83 (számos bibliai példával).

¹²⁹ PUSKÁS, *Az imádkozó Jézus...* 167.

¹³⁰ KERESZTY 106–107.

MEGJELENT AZ ÓKORI KERESZTÉNY ÍRÓK SOROZAT ÚJ KÖTETE!

TERTULLIANUS MŰVEI I–II.

A Kr. u. 2–3. század fordulóján élt karthágói Tertullianus a latin ajkú ókori kereszténység első nagy hatású szerzője. Hatalmas és sokrétű életművéből harmincegy, különféle műfajú írás maradt ránk. A sokak által a Nyugat első teológusának tartott szerző írásai nemcsak azért fontosak, mert bennük fogalmazódnak meg először azok a teológiai, erkölcsi vagy éppen egyházfegyelmi tanítások és gondolatok, amelyek a későbbi századok keresztény szerzőit is foglalkoztatták, hanem azért is, mert azon túl, hogy bepillantást engednek azoknak az eszmei és teológiai vitáknak a világába, amelyek ezt a társadalmi, etnikai és vallási tekintetben is sokszínű kort jellemezték, tanúskodnak arról a keresztény hit iránti elkötelezettségről és szenvedélyről is, amely szerzőjük tollát vezette. E jeles ókori keresztény szerző összes fennmaradt művei most először jelennek meg együtt magyar fordításban.

2120 oldal, keménytéblás. Ára: 13 900 Ft

SZENTSZÉKI DOKUMENTUMOK A KERESZTÉNY NEVELÉSÉRŐL ÉS A KATOLIKUS ISKOLÁRÓL

1965–2025

Hatvan évvel ezelőtt, 1965. október 28-án fogadta el a II. Vatikáni Zsinat a *Gravissimum educationis* kezdetű nyilatkozatot a keresztény nevelésről. Ez az évforduló ad alkalmat arra, hogy a Szent István Társulat most összegyűjtve megjelenesse a témáról szóló szentszéki dokumentumokat magyar fordításban. Az impozáns kötet nem csupán dokumentumgyűjtemény, hanem iránytű és térkép is: mutatja a kikötő felé vezető utat. Ezek a dokumentumok megerősítenek bennünket abban, hogy a katolikus iskola egy élő közösség, amelynek középpontjában Krisztus áll. A kötetben olvasható dokumentumok azt is hangsúlyozzák, hogy a katolikus nevelés szerves részének kell lennie a teremtett világ megővésére, a rászoruló, a szegények, a betegek és az idősek melletti szolidaritásra, valamint a békére való nevelésnek is.

502 oldal, keménytéblás. Ára: 6600 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda
1364 Budapest, Pf. 277. • TELEFON: 318–6957
szitkonyvek.hu